

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

ИЗВРШЕЊЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА ПРЕМА МАЛОЛЕТНИМ
УЧИНИОЦИМА КРИВИЧНИХ ДЕЛА

ДИПЛОМСКИ РАД

МЕНТОР:

др Ивана Симовић
редован професор

КАНДИДАТ:

Јелена Божинова, 206/13

Београд, 2017. године

САДРЖАЈ

1. Кривична одговорност малолетних лица.....	4
2. Васпитни налози.....	4
2.1. Примена и сврха васпитних налога.....	5
2.2. Врсте васпитних налога.....	5
3. Врсте кривичних санкција које се могу изрећи малолетним учиниоцима кривичних дела.....	6
4. Васпитне мере.....	7
4.1. Мере упозорења и усмеравања-судски укор и посебне обавезе.....	8
4.2. Мере појачаног надзора.....	9
4.2.1. Појачан надзор од стране родитеља, усвојоца или стараоца.....	9
4.2.2. Појачан надзор у другој породици.....	10
4.2.4. Појачан надзор уз дневни боравак у одговарајућој установи за васпитавање и образовање малолетника.....	11
4.3. Заводске мере.....	11
4.3.1. Упућивање и смештај у васпитну установу.....	11
4.3.2. Упућивање и смештај у васпитно-поправни дом.....	12
4.3.3. Упућивање у посебну установу за лечење и оспособљавање.....	12
5. Васпитно-поправни дом - пријем и разврставање малолетника.....	13
6. Извршење казне малолетничког затвора.....	14
6.1. Условни отпуст из малолетничког затвора.....	17
6.2. Застарелост извршења казне малолетничког затвора.....	18
7. Правна регулатива у области извршења казне малолетничког затвора.....	18
8. Установе за извршење кривичних санкција према малолетницима.....	20
8.1. Васпитно-поправни дом у Крушевцу.....	20
8.2. Казнено-поправни завод за малолетнике у Ваљеву.....	22
9. Права и обавезе малолетника у васпитно-поправном дому и казнено- поправном заводу.....	23
10. Дисциплинска одговорност малолетника.....	31
10.1. Дисциплински преступи.....	31
10.2. Дисциплинске мере.....	33
11. Статистички показатељи криминалитета малолетника и динамика изрицања кривичних санкција у Србији.....	34
ЗАКЉУЧАК.....	37
ЛИТЕРАТУРА.....	39

УВОД

Малолетничка делинквенција није појава која карактерише само савремено друштво. Она има своје корене неколико векова унапред.

Малолетници се сврставају у повлашћену категорију учника кривичних дела због биопсихолошких и социјалних својстава личности. Кривичноправни статус малолетника развија се у 20. веку. Уводе се посебни судови за малолетнике, посебна врста кривичног поступка и посебни закони.

Најчешће санкције које се изричу малолетницима су васпитне мере. Поред ових санкција, малолетницима се може изрећи и казна малолетничког затвора, али под условом да се ради о старијем малолетнику. Под одређеним условима, малолетнику се могу изрећи и неке мере безбедности. Законодавац је предвидео да с обзиром на штету коју је малолетник нанео и тежину кривичних дела није потребно и целисходно увек изрећи неку од кривичних санкција, па су зато уведени васпитни налози и посебне обавезе које малолетник мора испунити како би избегао тежи третман и како би се спречила стигматизација од стране друштва.

У нашем законодавству, главни акт који регулише ову област јесте Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица¹ (у даљем тексту: ЗМУКД). Овај закон је унео новину у наш правни систем јер је њиме по први пут кривична материја која се односи на малолетнике смештена у један закон са свим добрим и лошим странама. У њему су садржане и одредбе о извршењу васпитних налога и кривичних санкција према малолетницима о чему ће бити речи у раду. Поред овог закона, у поступку према малолетницима примењују се и одредбе других унутрашњих и међународних аката. Малолетници као извршиоци кривичних дела носиоци су одређених Уставом загарантованих права и обавеза, а уколико се не придржавају истих могу дисциплински одговарати.

У даљем тексту навела сам дисциплинске мере које се могу изрећи малолетнику, као и преступе за које они одговарају. У раду се може видети какав је третман према оним

¹ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, („Службени гласник РС“, бр. 85/2005)

лицима који су смештени у васпитно-поправном дому а какав према онима који су смештени у малолетничком затвору и закључити да имају сличан положај (права и дужности). Може се уочити и разлика између установа за смештај ових лица. У Србији се малолетни учиниоци кривичних дела могу сместити у васпитно-поправни дом у Крушевцу и казнено-поправни завод у Ваљеву, а казна малолетничког затвора се извршава и у посебном делу казнено-поправног завода у Пожаревцу.

Сврха свих кривичних санкција који се могу изрећи малолетнику као учиниоцу кривичног дела јесте његово преваспитавање. Малолетници примарни делинквенти и друштво је врло заинтересовано за превенцију овог вида криминалитета. Уколико се не предузму мере којима ће се они спречити да даље врше кривична дела, постају повратници и даљи утицај на њих је много тежи.

Узрок малолетничке делинквенције треба тражити у социјалном миљеу, породичним приликама и утицају који породица има на малолетника, финансијском стању, насиљу у породици и другим околностима.

На самом крају рада навела сам кривична дела која малолетници врше последњих година и тенденцију изрицања кривичних санкција.

1. Кривична одговорност малолетних лица

Лице које је кривично дело извршило у узрасту до 14 година је дете и не може кривично одговарати (ЗМКУД, чл. 2). Њему се не могу изрећи кривичне санкције нити друге мере.²

Малолетна лица у зависности од узраста деле се на млађе и старије малолетнике.

- Млађи малолетници су лица која су у тренутку извршења кривичног дела имала четрнаест а нису имала осамнаест година.
- Старији малолетници су лица која су у тренутку извршења кривичног дела имала шеснаест а нису имала осамнаест година.
- Млађе пунолетно лице је лице које је у време извршења кривичног дела имало осамнаест година а у време суђења није имало двадесет једну годину (ЗМКУД, чл. 3.).

2. Васпитни налози

Васпитни налог се изриче малолетном лицу уколико је за кривично дело које је то лице извршило прописана новчана казна или казна затвора до пет година. (ЗМКУД, чл. 5).

Ова мера се примењује само на малолетна лица и не би се могла применити на млађе пунолетно лице. Ова мера се изриче малолетнику коме криминално понашање није модел понашања, односно када се сматра да ће се и налогом постићи сврха. Васпитни налог се може изрећи и за кривична дела која спадају у средњи криминалитет, а то су лака телесна повреда или неки облици тешке телесне повреде, принуда, кривично дело угрожавања сигурности, злостављање и друга кривична дела.³

² Перих О., *Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, Службени гласник, Београд, 2007, стр. 17.

³ Радуловић Љ., *Васпитни налози - Алтернатива санкцијама за малолетнике*, 2006, стр. 218.
<http://www.ius.bg.ac.rs/Naucni/Razvoj%20pravnog%20sistema%202006/19%20-%20Projekat%202006-13.pdf>

2.1. Примена и сврха васпитних налога

За примену васпитног налога узима се у обзир:⁴

- да је малолетник признао кривично дело
- и његов однос према оштећеном па и кривичном делу.

Сврха васпитних налога је да се утиче на правилан развој малолетника и да се јача његова одговорност како касније не би вршио кривична дела без покретања кривичног поступка (ЗМКУД, чл. 6.). Примена васпитних налога подразумева како ангажовање малолетника тако и породице и друштвених институција у отклањању последица кривичног дела.

Приликом избора васпитног налога води се рачуна о школовању и запослењу малолетника. Васпитни налог се примењује само у случају када орган поступка процени да је то целисходније него да изрекне неку од кривичних санкција чиме се штите и интереси малолетника и интереси жртве. Изрицањем васпитног налога, штити се и друштвени интерес, на тај начин што је поступак много економичнији. Такође се и избегава стигматизација малолетника од стране људи у окружењу, која је неизбежна уколико му се изрекне нека од кривичних санкција.⁵

2.2. Врсте васпитних налога

Васпитни налог може трајати најдуже шест месеци, а у том року се може заменити другим васпитним налогом или укинути. Малолетнику се може изрећи један или више васпитних налога а васпитни налози су:

- поравнање са оштећеним, како би се накнадом штете, извињењем, радом, или на неки други начин, отклониле последице дела (делимично или у целини);
- редовно похађање школе или редовно одлажење на посао;

⁴ *Ibid.*, стр. 216.

⁵ *Ibid.*, стр. 217.

- укључивање у рад хуманитарних организација или укључивање у послове еколошког, социјалног или локалног карактера, без накнаде;
- подвргавање испитивању и одвикавању од зависности изазване због употребе опојних дрога или алкохолних пића;
- укључивање у третман у одговарајућој здравственој установи или саветовалишту (ЗКМУД, чл. 7.).

3. Врсте кривичних санкција које се могу изрећи малолетним учиниоцима кривичних дела

Према малолетницима се могу применити три групе кривичних санкција:⁶

- **Васпитне мере**
- **Казна малолетничког затвора**
- **Одређене мере безбедности**

Мере безбедности се могу изрећи малолетницима ако им је изречена васпитна мера или казна малолетничког затвора. Мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи може се изрећи самостално. Мера безбедности обавезног лечења алкохоличара и мера безбедности обавезног лечења наркомана не могу се изрећи уз мере упозорења и усмеравања (ЗКМУД, чл. 39.).

Малолетници према којима се извршавају кривичне санкције равноправни су без обзира на пол, расу, боју коже, језик, вероисповест, политичко или друго опредељење, национално, етничко или социјално порекло, имовинско стање, старост, психички или физички инвалидитет, статус стечен рођењем, други статус малолетника или родитеља, усвојиоца, стараоца или било који други облик различитости.⁷

⁶ Перић, О., Милошевић, Н., Стевановић, И., *Политика изрицања кривичних санкција према малолетницима у Србији*, Центар за мир и развој демократије, Београд, 2008., стр. 130.

⁷ *Ibid.*, стр. 174 и 175.

У Уставу Републике Србије, (члан 25.) прописано је да нико не може бити изложен мучењу, нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању, нити подвргнут медицинским или научним огледима без свог пристанка.⁸

Приликом извршења заводских мера и казне малолетничког затвора, забрањено је ношење оружја у установама у којима се ове мере извршавају.⁹

Трошкови извршења кривичних санкција према малолетнику сnose се из буџетских средстава. Део трошкова може сносити малолетник уколико има имовину или новчана средства (ЗМКУД, чл. 94.).

4. Васпитне мере

Васпитне мере се извршавају када одлука којом је васпитна мера донета постане правноснажна, односно када се не може побијати жалбом или кад жалба није дозвољена. За извршење васпитних мера надлежан је орган старатељства, а постоји и изузетак у случају извршења васпитне мере упућивања у васпитно-поправни дом, када је за извршење надлежан суд.

Васпитне мере деле се на:

- **Мере упозорења и усмеравања** - судски укор и посебне обавезе.
- **Мере појачаног надзора** - појачан надзор од стране родитеља, усвојиоца или старатеља, појачан надзор у другој породици, појачан надзор од стране органа старатељства, појачан надзор уз дневни боравак у установи за васпитавање и образовање.
- **Заводске мере** - упућивање у васпитну установу, васпитно-поправни дом или у посебну установу за лечење и оспособљавање (ЗМКУД, чл. 11.).

⁸ Устав Републике Србије („Службени гласник РС“, бр.98/06).

⁹ Перић О., Милошевић, Н., Стевановић, И., *op. cit.*, стр. 174 и 175.

4.1. Мере упозорења и усмеравања-судски укор и посебне обавезе

Судски укор се изриче ако се из односа малолетника према учињеном кривичном делу и његове спремности да убудуће не чини кривична дела може закључити да га је довољно само прекорити.¹⁰ Ово је најблажа васпитна мера јер је прекор само пребацивање за неко понашање.

Специфичност судског укора је да је извршен када је изречен а малолетник се упозорава да уколико поново учини кривично дело, да према њему може бити примењена тежа санкција. Судски укор се најчешће изриче за кривична дела која су учињена из лакомислености и непромишљености.¹¹

Суд може изрећи малолетнику једну или више посебних обавеза уколико оцени да ће тиме утицати на његово понашање.¹²

Посебне обавезе малолетника које су предвиђене законом су:

- да се извини оштећеном;
- да накнади штету коју је проузроковао сходно својим могућностима;
- да редовно похађа школу или да не изостаје са посла;
- да се оспособљава за занимање које одговара његовим способностима и склоностима;
- да се без накнаде укључи у рад хуманитарних организација или у послове социјалног, еколошког или локалног карактера;
- да се укључи у појединачни или групни третман у одговарајућој здравственој установи или саветовалишту и да поступа по програмима рада који су за њега сачињени;
- да се укључи у спортске активности;
- да се подвргне одговарајућем испитивању и одвикавању од зависности изазване употребом алкохолних пића или опојних дрога;

¹⁰ Перић, О., *op. cit.*, стр. 38 и 39.

¹¹ *Ibidem*

¹² *Ibid.*, стр. 39.

- да похађа курсеве за стручно оспособљавање и усавршавање или да се припрема и полаже испите којима се проверава знање;
- да не може да напушта место пребивалишта или боравишта, без сагласности суда и одобрења органа старатељства. (ЗМКУД, чл. 14)

Надзор над спровођењем обавеза врши суд, а суд може затражити мишљење и извештај органа старатељства.¹³ Запажа се из резултата истраживања да судови све више примењују васпитну меру посебних обавеза као самосталну кривичну санкцију и кумулативно уз васпитну меру појачаног надзора.¹⁴

4.2. Мере појачаног надзора

4.2.1. Појачан надзор од стране родитеља, усвојиоца или стараоца

Ову меру суд изриче уколико су родитељ, усвојилац или стараоца пропустили да врше бригу и надзор над малолетником, а били су у могућности да је врше и то се од њих с основом очекује.

Ова мера траје најмање шест месеци а највише две године. Извршење ове мере почиње оног дана када се родитељу, стараоцу или усвојиоцу достави извршна судска одлука којом је васпитна мера изречена.¹⁵ Суд накнадно одлучује о престанку.

Након што изрекне ову меру, суд даје упутства родитељу, стараоцу или усвојиоцу. Такође суд налаже и одређене дужности које треба да предузме ради васпитавања малолетника и његовог лечења. Суд одређује орган старатељства који ће проверавати извршење ове мере и који ће указати помоћ родитељу, стараоцу или усвојитељу (ЗМКУД, чл.,15.).

¹³ *Ibid.*, стр. 40.

¹⁴ Перић, О., Милошевић, Н., Стевановић, И., *op. cit.*, стр. 130.

¹⁵ Игњатовић, Ђ., *Право извршења кривичних санкција, op. cit.*, стр. 230.

4.2.2. Појачан надзор у другој породици

Уколико родитељ, усвојилац или старатељ нису у могућности да брину о детету или да над њим врше надзор и то се од њих с основом не може очекивати, суд смешта дете у другу породицу која је вољна да га прими и која над њим може да врши надзор.

Ова мера може да траје најкраће шест месеци а најдуже две године. Суд накнадно одлучује о њеном престанку. Уколико дође до тога да родитељи, усвојилац или старалац стекну могућност да над њим врше појачан надзор, обуставиће се извршење ове мере. До обуставе ове мере доћи ће и у случају када престане потреба за појачаним надзором (ЗМКУД, чл. 16.).

При изрицању ове мере, суд одређује орган старатељства који ће проверавати извршење ове мере и указати помоћ породици у којој је малолетно лице смештено (ЗМКУД, чл. 16.).

4.2.3. Појачан надзор од стране органа старатељства

Малолетник се ставља под надзор органа старатељства ако не постоји могућност да над њим врше појачан надзор родитељи, усвојилац или старалац и ако не постоје услови за појачан надзор ни у другој породици. Ова мера, као и претходне две мере појачаног надзора, може да траје најкраће шест месеци а најдуже две године, с тим да суд накнадно може прекинути њено трајање.

Ова мера се примењује тако што орган старатељства одређује службено лице или друго лице које ће вршити надзор над малолетником и утицати на његово поправљање, издвајање из средине која на њега лоше утиче, лице које ће бринути о његовом школовању, запослењу, лечењу, ако је потребно и поправљању прилика у којима живи. За време трајања надзора, малолетно лице и даље живи код родитеља или других лица која се о њему старају и издржавају га (ЗМКУД, чл. 17.).

4.2.4. Појачан надзор уз дневни боравак у одговарајућој установи за васпитавање и образовање малолетника

Суд изриче ову меру уколико је потребно ангажовање стручних лица у посебној установи која се бави васпитавањем и образовањем малолетника.

Ова мера може да траје најкраће шест месеци а најдуже две године. Суд накнадно одлучује о престанку мере.

Малолетник у току трајања ове мере преко дана проводи одређено време у установи за васпитавање и образовање, а остали део дана код родитеља или других лица која се о њему старају. У установи ће се одговарајућим васпитним и образовним садржајем утицати на малолетника као и на његово понашање у будућности. Надзор уз дневни боравак у одговарајућој установи мора бити такав да не омета школовање малолетника или одлазак на посао. Орган старатељства је дужан да се стара о извршењу ове мере (ЗКМУД, чл.18.).

Посебне обавезе

Суд може уз ове мере, малолетнику дати и посебне обавезе и опоменути га, као и његове родитеље, стараоце, усвојоце да услед неиспуњења ових обавеза, мера појачаног надзора може бити замењена неком другом васпитном мером. Суд може заменити посебне обавезе или их обуставити у међувремену (ЗМКУД, чл. 19).

4.3. Заводске мере

4.3.1. Упућивање и смештај у васпитну установу

Ова мера извршава се у установи која обезбеђује малолетнику смештај и задовољавање васпитних, образовних, спортских, здравствених и других потреба.¹⁶

Суд изриче ову меру када је потребно малолетника сместити у одговарајућу установу и одвојити од дотадашње средине. У васпитној установи малолетник може остати најмање шест месеци а највише две године.

¹⁶ Игњатовић, Ђ., *Право извршења кривичних санкција*, *op. cit.*, стр. 234.

Суд на сваких шест месеци разматра да ли постоје основи за обуставу мере или њену замену другом васпитном мером (ЗКМУД, чл. 20.). Малолетник може остати у овој установи до навршене двадесет једне године, а дуже од тога може остати само из разлога настављања школовања или оспособљавања.¹⁷

4.3.2. Упућивање и смештај у васпитно-поправни дом

Ова мере се изриче малолетнику када је потребно поред издвајања из дотадашње средине применити појачане мере надзора и посебне програме васпитања. У дому малолетник остаје најмање шест месеци а највише четири године, с тим да суд сваких шест месеци разматра да ли постоје основи да прекине извршења мере или да се замени другом мером. (ЗКМУД, чл. 21).

Када одлучује да ли ће изрећи ову меру, суд узима у обзир и ранији живот малолетника, тежину и природу кривичног дела и да ли је према малолетнику раније изрицана нека санкција (ЗКМУД, чл. 21.).

4.3.3. Упућивање у посебну установу за лечење и оспособљавање

Малолетнику који је ометан у психофизичком развоју или који има психички поремећај, суд може изрећи меру упућивања у посебну установу за лечење и оспособљавање.¹⁸

Ако се у овој установи може лечити и чувати малолетно лице и постићи сврха мере безбедности обавезног прихијатријског лечења и чувања у здравственој установи, суд ће изрећи ову меру уместо мере безбедности.

Малолетник може да остане у овој установи највише три године, а суд на сваких шест месеци разматра да ли постоје основи за обуставу ове мере или замену другом мером. У овој установи малолетник остаје док је потребно, уколико је ова мера изречена уместо мере безбедности. Кад напуни двадесет једну годину, малолетник наставља да

¹⁷ *Ibidem*

¹⁸ *Ibid.*, стр. 238.

извршава ову меру као меру обавезног лечења и чувања у здравственој установи (ЗКМУД, чл. 23).

5. Васпитно-поправни дом - пријем и разврставање малолетника

Након што суд изрекне меру, следи упућивање и пријем малолетника. Пријем малолетника је могућ само правноснажном одлуком суда, односно решењем. Малолетник се може примити у дом и пре правноснажности решења, али само уколико је то законом одређено. Приликом пријема, утврђује се да ли су ту сва документа која су потребна. То су документа о лицу које се прима у васпитно-поправни дом, као што су подаци о личности.

¹⁹ Приликом пријема, малолетнику се одузимају предмети који су подобни за самоповређивање, телефон или други предмети који лицу могу помоћи да покуша бекство или да угрожава безбедност у дому. Одузимају му се и све драгоцености. О њиховој вредности се саставља записник, као и о свим одузетим предметима, и то у два примерка. Један примерак се ставља у лични лист малолетника а други у депозит дома. Малолетнику се издаја и потврда о одузетим предметима. Малолетник може задржати све друге личне ствари, ствари за личну хигијену, породичне фотографије, спортску одећу и обућу, књиге, музичке уређаје, храну која се не квари и др. О одузетим предметима брине службено лице. Уколико здравствени радник процени да су неки предмети сумњиви или подложни квари, уништавају се а о томе се саставља записник. Малолетнику се издаје потврда о уништеним предметима.

Малолетник се на почетку смешта у пријемно одељење како би се одредио адекватан третман. У пријемном одељењу малолетник може остати до 30 дана. Малолетник прво мора да се ошиша и окупа, а затим се задужује одећом, обућом, рубљем и постељином. Може се извршити и дезинфекција одела које је донео, на предлог лекара или другог здравственог радника.

Малолетника у пријемном одељењу посматра стручни тим, који на основу анализе документације, рада са родитељима, усвојоцима или стараоцима доноси процену.

¹⁹ Перић, О., *op. cit.*, стр. 300.

Процена се врши са више аспеката, а то су: психолошки, педагошки, безбедносни, криминолошки, социјални и други аспекти. Стручном тиму се могу придружити и службеник обезбеђења, васпитач и друга лица ради давања свог мишљења. О свему овоме саставља се извештај. Извештај се доставља управнику дома, архиви и стручном тиму а васпитач обавештава родитеље, стараоце или усвојоце о појединачном програму поступања.

У Правилнику о кућном реду васпитно-поправног дома²⁰, у члану 14. (у даљем тексту: Правилник о кућном реду ВПД) прописано је да малолетнику морају бити доступни Устав, Европска конвенција о заштити људских права и слобода, Конвенција о правима детета, Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној одговорности малолетних лица, Закон о извршењу кривичних санкција и други основни акти и они које је донео директор Управе за извршење кривичних санкција.

6. Извршење казне малолетничког затвора

Малолетнички затвор је кривична санкција која се може изрећи само старијем малолетнику који је учинио кривично дело за које је законом прописана казна затвора тежа од пет година. Приликом изрицања ове мере узима се у обзир узраст малолетника у време извршења кривичног дела.²¹ Казна малолетничког затвора може се изрећи ако због високог степена кривице, природе и тежине кривичног дела, не би било оправдано изрећи васпитну меру.

Уведена је 1959. године и најмлађа је од свих кривичних санкција које се примењују према малолетницима. Ова мера се ретко изриче, како у нашој тако и у другим земљама.²² Казна малолетничког затвора извршава се у казнено-поправном заводу за

²⁰ Правилник о кућном реду васпитно-поправног дома Србије („Службени гласник РС“, број 71/06).

²¹ *Ibidem*

²² Перић О., *op. cit.*, стр. 71.

малолетнике у Ваљеву и посебном делу КПЗ-а „Забела“ у Пожаревцу.²³ Не може трајати краће од шест месеци ни дуже од пет година а изриче се на пуне године и месеце.

Трајање казне малолетничког затвора одређује суд у границама које су прописане чланом 54. Кривичног законика за то дело²⁴. При томе, суд мора узети у обзир сврху малолетничког затвора и околности које утичу на висину казне, попут степена зрелости малолетника и времена које је потребно за његово преваспитавање и оспособљавање.

Постоје два случаја када се може изрећи малолетнички затвор у дужем трајању:

1. Малолетнички затвор може трајати до десет година у случају стицаја два или више кривичних дела за која је прописана казна затвора тежа од десет година.
2. За кривично дело за које је прописана казна затвора од двадесет година или тежа казна.

Ова казна се другачије одмерава за стицај кривичних дела. Уколико суд утврди да је малолетно лице извршило више кривичних дела, изрећи ће јединствену казну за та дела. Малолетници у заводу могу остати најдуже до 23 навршене године а онда се премештају у завод за пунолетна лица.²⁵ Постоји изузетак када лице може остати у заводу иако је навршило 23 године. То је случај када је потребно да остане у заводу због завршетка школовања или стручног оспособљавања, као и када је до завршетка издржавања казне остало мање од 6 месеци. Најдуже може остати у заводу до 25 године.²⁶

Ову казну малолетна лица могу извршавати заједно или одвојено, уколико је то потребно због здравственог стања малолетника, дисциплине у заводу, односно безбедности. Постоји и посебно одељење за жене у оквиру завода. У посебном делу завода се смештају и малолетници који за време извршења казне малолетничког затвора постају

²³ Бановић Б., Јоксић И., *Малолетнички затвор у законодавству и пракси*, Факултет безбедности, Београд, 2012., стр. 25.

²⁴ Кривични законик Републике Србије, („Сл. Гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005., испр., 107/2005-испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016).

²⁵ Игњатовић, А., Специфичности извршења кривичних санкција према малолетницима, *Право-теорија и пракса*, Београд, 2009., стр. 86.

²⁶ Соковић, С., Бејатовић, С., *Малолетничко кривично право*, Правни факултет у Крагујевцу, Крагујевац, 2009., стр. 201.

пунолетни као и пунолетна лица којима је изречена казна малолетничког затвора.²⁷ Актом министарства правосуђа распоређују се лица у заводе.²⁸

Малолетници се радно ангажују уз одговарајућу накнаду. Малолетници могу да примају посете, да одсуствују, користе телефон за разговор, шаљу писма и на тај начин да остваре везу са онима које се налази ван завода. Током издржавања казне, малолетнику се омогућује образовање, као и стручно и радно ангажовање. Они имају могућност укључивања у спортску, уметничку, културну, забавну активност као и да врше верске обреде. Верски обреди се одржавају пред велике верске празнике. У време поста у кухињи је обезбеђена посна храна.²⁹

Само стручна лица која поседују посебна знања из области педагогије, психологије и педологије могу да спроводе третман малолетника (ЗМКУД, чл. 138.).

Жалба на одлуке управника завода

Малолетно лице има право на судску заштиту против мера и одлука управника казнено-поправног завода у коме издржава казну на коју је осуђен. Малолетно лице подноси захтев за судску заштиту а о захтеву одлучује веће за малолетнике суда који је судио у првом степену (ЗМКУД, чл.140.).

Употреба средстава принуде

Када је неопходно да се спречи физички напад на службено лице, напад на другог малолетника или самоповређивање, према малолетнику се могу применити средства принуде и средства за привремено онеспособљавање. Хладно оруђе и ватрено оружје се употребљавају само у случајевима када није могуће заштитити лице другим средством принуде или средством за привремено онеспособљавање. Уколико је примењена нека од ових мере, саставља се службена белешка (Правилник о кућном реду КПЗ, чл. 40.).

²⁷ Перић, О., *op.cit.*, стр. 327.

²⁸ Игњатовић, Ђ., *Право извршења кривичних санкција, op.cit.*, стр. 238.

²⁹ Бановић, Б., Јоксић, И., *op. cit.*, стр. 131.

6.1. Условни отпуст из малолетничког затвора

Малолетник може молбом затражити условни отпуст. О тој молби одлучује веће за малолетнике суда који је судио у првом степену. Условни отпуст може бити обавезан или факултативан. Пре доношења одлуке, председник већа усмено саслушава малолетно лице, родитеље, представнике органа старатељства или друга лица, уколико постоји потреба. Председник већа прибавља и извештај и мишљење казнено-поправног завода о томе да ли би условни отпуст био оправдан (ЗКМУД, чл. 144.). Условни отпуст траје онолико колико траје и остатак казне.

За разлику од пунолетних лица, када је потребно да је осуђени издржао половину казне, код условног отпуста малолетника потребно је да је издржао трећину казне, с тим да је у казнено-поправном заводу за малолетнике морао провести бар шест месеци. Још један услов који је потребан јесте да се на основу дотадашњег успеха може оправдано очекивати да ће се то лице на слободи добро понашати и да неће вршити кривична дела.³⁰

Суд може уз условни отпуст да одреди и неку од мера појачаног надзора, уз могућност примене једне или више од једне посебних обавеза.³¹

Уколико се одлучује о условном отпусту после две трећине изречене казне, обавезно је усмено саслушање малолетника, осим у случају када веће за малолетнике оцени да су испуњени услови за отпуст и то на основу документације.

Може доћи и до опозивања условног отпуста. О опозивању условног отпуста одлучује исти суд који је донео одлуку о условном отпусту. За опозивање условног отпуста потребно је да се спроведе саслушање јавног тужиоца за малолетнике и малолетника. Разлози за опозивање условног отпуста могу бити: обавезни и факултативни.

Условни отпуст се обавезно опозива ако је осуђени учинио једно или више кривичних дела, док је био на условном отпусту, за која му је изречена казна затвора преко једне године³².

До факултативног опозовања условног отпуста долази у случају када условно отпуштени учини једно или више кривичних дела за које је изречена казна затвора до једне године.³³

³⁰ Перић О., *op.cit.*, стр.82.

³¹ *Ibid.*, стр. 83.

³² Бановић Б., Јоксић И., *op.cit.*, стр. 37.

6.2. Застарелост извршења казне малолетничког затвора

Казна малолетничког затвора застарева ако је протекло:

- десет година од осуде на малолетнички затвор преко пет година
- пет година од осуде на малолетнички затвор преко три године
- три године од осуде на малолетнички затвор до три године

7. Правна регулатива у области извршења казне малолетничког затвора

Област извршења малолетничког затвора правно је регулисана већим бројем како унутрашњих тако и међународних аката. Прописи се односе на права и обавезе малолетника приликом издржавања казне малолетничког затвора, погодности, начин извршења у друго.³⁴

Правна регулатива на међународном плану

- Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода из 1950. године.³⁵
- Минимална стандардна правила УН за администрацију правосудног система за малолетне преступнике-Пекиншка правила из 1985. године.³⁶
- Конвенција УН о правима детета из 1989. године.³⁷
- Стандардна минимална правила УН за мере алтернативе институционалном третману-Токијска правила из 1990. године.³⁸

³³ *Ibidem*

³⁴ Бановић. Б, Јоксић И.. *op. cit.*, стр. 107.

³⁵ *European Convention for the Protection of Human rights and Fundamental Freedoms*, 1950, („Службени лист СЦГ – Међународни уговори“, бр. 9/03, 5/05 и 7/05 - испр. и („Службени гласник РС – Међународни уговори“, број 12/10).

³⁶ *United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice*, Резолуција УН 40/ 33, новембар 1985. године, <http://npm.rs/attachments/3%20Pekinska%20pravila.pdf>..

³⁷ *UN Convention on Rights of a Child*, 1989, („Сл. лист. СФРЈ - Међународни уговори“, бр.15/90 и „Сл. лист СРЈ-Међународни уговори“, бр.4/96 и 2/97).

- Правила УН о заштити малолетника лишених слободе-Хаванска правила из 1990. године.³⁹

Правна регулатива на унутрашњем плану

На унутрашњем плану, ова област је регулисана следећим законским и подзаконским актима:⁴⁰

- Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица.⁴¹
- Закон о извршењу кривичних санкција Србије.⁴²
- Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора.⁴³
- Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење заводских санкција Србије.⁴⁴
- Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица.⁴⁵
- Правилник о кућном реду казнено-поправног завода за малолетнике Србије⁴⁶(у даљем тексту: Правилник о кућном реду КПЗ).
- Правилнику о надзору над радом завода у управи за извршење кривичних санкција.⁴⁷

³⁸ *United nations Standard minimum rules for Non-custodial Measures-The Tokio Rules*, 1990).

Резолуција УН 45/ 110, децембар 1990. године, <http://npm.rs/attachments/6%20Tokijska%20pravila.pdf>.

³⁹ *United nations Rules for the Protection of the Juveniles Deprived of their Liberty-The Havana Rules* (1990), Резолуција УН 45/ 113, децембар 1990. године, <http://npm.rs/attachments/5%20Pravila%20UNa.pdf>, посећено дана.

⁴⁰ Бановић, Б., Јоксић И. *op.cit.*, стр. 108.

⁴¹ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица Републике Србије („Службени гласник РС“, бр.85/05).

⁴² Закон о извршењу кривичних санкција Србије („Службени гласник РС“, бр.85/05,72/09,31/11).

⁴³ Правилник о кућном реду казнено-поправних завода и окружних затвора („Службени гласник РС“, бр.72/10).

⁴⁴ Правилник о мерама за одржавање реда и безбедности у заводима за извршење заводских санкција Србије („Службени гласник РС“, бр. 105/06).

⁴⁵ Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица („Сл. Гласник РС“, бр. 72/10).

⁴⁶ Правилник о кућном реду казнено-поправног завода за малолетнике Србије, („Службени гласник РС“, бр.71/06)

⁴⁷ Правилник о надзору над радом завода у управи за извршење кривичних санкција Србије („Службени гласник РС“, бр. 49/11).

8. Установе за извршење кривичних санкција према малолетницима

Лица којима је изречена нека од кривичних санкција, распоређују се у заводе на основу пола, узраста, тежине кривичног дела, здравственог стања, степена опасности. Тако се одвајају жене од мушкараца, малолетни од пунолетних лица, болеснима се пружа нега у болници, лица која су опасна и извршила су неко теже кривично дело смештају се у заводе са посебним обезбеђењем и друго. Установе за извршење кривичних санкција у Србији су:⁴⁸

- Окружни затвори
- Казнено-поправни заводи
- Специјална затворска болница
- **Васпитно поправни дом за малолетнике**
- Казнено-поправни завод за жене
- **Казнено-поправни завод за малолетнике**

Установе за смештај малолетних лица у Србији су васпитно-поправни дом за малолетнике који се налази у Крушевцу и казнено-поправни завод за малолетнике у Ваљеву. Део малолетника, како је већ раније наведено, смешта се у посебном делу казнено-поправног завода за пунолетна лица у Пожаревцу, када је то потребно, због недостатка смештајних капацитета. У тексту који следи, описано је стање у установама које су предвиђене за смештај малолетних учиниоца кривичних дела.

8.1. Васпитно-поправни дом у Крушевцу

Овај завод основан је 11. јуна 1947. године а некада се звао сиви дом. У ову установу се смештају малолетни учиниоци кривичних дела, а васпитне мере се извршавају до 23. године живота. Како лица не могу бити кривично одговорна уколико немају 14

⁴⁸ Министарство правде, Управа за извршење кривичних санкција:
<http://www.uiks.mpravde.gov.rs/cr/articles/ustanove-za-izvršenje-krivичnih-sankcija/>, посећено дана: 25.07.2017. у 10:25.

година, законски минимум који је потребан да би лицу била изречена ова заводска мера јесте да малолетно лице има 14 година. Основни задатак ове установе је преваспитавање малолетника и реинтеграција у друштвену средину.

Капацитет ове установе је око 400 смештајних капацитета а просечно бројно стање је око 105 малолетника. У оквиру дома је 35 објеката различите намене.

Зграда у којој се налази управни део изграђена је пред рат и служила је као Казнени завод са високим зидовима и малим простором за шетњу. У том периоду већи број просторија био је без канализације и водовода.

У односу на тај период, у погледу кривичних дела која врше малолетници, значајно се променила структура. Раније су у завод смештана лица која су углавном вршила имовинска кривична дела, да би данас дела која врше малолетници била све тежа и са елементима насиља. До промене у структури кривичних дела довели су економска криза, рат и поремећај друштвених вредности. Све је више малолетника којима је потребан озбиљан медицински или психолошки третман. Од укупног броја малолетника у заводу, више од половине је користило стимулативне, психоактивне супстанце. Многи од њих су већ формиран наркомани, према којима се мора применити озбиљан третман. Углавном малолетници потичу из породица у којима је забележен криминалитет, злостављања, насиље у породици и алкохолизам, а неким су родитељи, стараоци, браћа, сестре ментално оболели. Све то говори о утицају средине на малолетника и шта их наводи на вршење кривичних дела.

Ова установа се састоји из три одељења: отвореног одељења, полуотвореног и затвореног одељења. Третман у полуотвореном и отвореном одељењу припрема полако малолетника за живот на слободи, док је третман у затвореном одељењу строжији и малолетник има много мање слободе него у друга два типа. Углавном се у затворени тип смештају малолетници са недоличним понашањем, за које је још у пријемном одељењу установљено да су опасни и да је због безбедности боље да се сместе у ово одељење. У овој установи се спроводи васпитно-поправни, образовни, здравствени и медицински третман, стручно оспособљавање и усавршавање. У циљу ресоцијализације малолетника, дом сарађује са центрима за социјални рад, родитељима, градском средином, судовима. Малолетници учествују и у градским културним и спортским манифестацијама.

У оквиру установе постоји привредна јединица „Младост“ где се обављају разни занатски послови, прераде метала и дрвета. Такође у оквиру завода је развијена и пољопривредна производња.

Запослени у дому се труде да им дан буде испуњен различитим активностима, како би променили лоше навике код малолетника.⁴⁹

Малолетници у овој установи могу да заврше основну и средњу школу а омогућено им је и студирање. Могу да науче више од петнаест заната-бравар, зидар, столар, варилац, пекар и друго. У току је реновирање овог дома, како од средстава из дома, тако и од страних донација. Током претходних година реновирана је унутрашњост управне зграде, кухиња и трпезарија, магацин, фискултурна сала, сала за посете, зграда пријемног одељења, замењен је кров и обновљена је фасада на школи.⁵⁰

Кривична дела због којих су малолетници упућени у овај дом јесте у 29 % случајева тешка крађа, затим са нешто мањим процентом следи разбојништво, 10% малолетника је овде због насилничког понашања а 85 % због убиства.⁵¹

8.2. Казнено-поправни завод за малолетнике у Ваљеву

Овај завод се налази на путу Ваљево-Лозница и у њему се извршава казна малолетничког затвора.

Малолетнички затвор је једина кривична санкција која се изриче учиниоцима кривичних дела узраста од 16 до 18. година. Казна малолетничког затвора не може трајати краће од једне године нити дуже од десет година.

Завод је 1965. године почео да ради као установа за третман ове категорије учинилаца кривичних дела. У заводу има 250 места а просечно је смештено 160 осуђених и 20 притворених лица. Тренутно, број лица која су лишена слободе је 242.⁵²

⁴⁹ Министарство правде: <http://www.uiks.mpravde.gov.rs/cr/articles/ustanove-za-izvršenje-krivичnih-sankcija/>, посећено дана 25. 07. 2017. У 10:25.

⁵⁰ Министарство правде: <http://www.novosti.rs/vesti/srbija.73.html:669662-Vaspitno-popravni-dom-u-Krusevcu-Za-70-godina-vise-od-10000-sticenika>, посећено дана 4.9.2017 у 12:25.

⁵¹ Министарство правде: <http://www.uiks.mpravde.gov.rs/cr/articles/ustanove-za-izvršenje-krivичnih-sankcija/kazneno-popravni-zavodi/kazneno-popravni-zavod-za-maloletnike-u-valjevu/>, посећено дана: 25.07.2017. у 11:05.

Сви објекти који се налазе у затвореном делу Завода, осим истражног завода и фарме смештене су у селу Буковица. Ово је омогућило комуникацију између запослених и осуђених јер не постоје физичка ограничења и препреке између њих. У оквиру завода налазе се павиљон за дневни боравак и спавање, кухиња са трпезаријом, амбуланта и стационар, кантина, дневни боравак са кафеом, школа, апартмани за боравак у посебној просторији са брачним другом, посебна сала, просторија за верске обреде, магацини, котларница, дом културе, павиљон са појачаним надзором.

У оквиру завода налази се и привредна јединица у којој се производе киосци, портирнице за службе обезбеђења, покретне теренске кућице, реквизити за дечија игралишта, све врсте услуга металске, дрвно прерађивачке и грађевинске струке.⁵³

9. Права и обавезе малолетника у васпитно-поправном дому и казнено-поправном заводу

Малолетници у оквиру васпитно-поправног дома и казнено-поправног завода имају права и обавеза који се односе на смештај, исхрану, одевање, телефонске разговоре, одмор, рад и право на образовање и мноштво других права и дужности. Заправо ова права и дужности дефинишу положај малолетног лица у установи у којој извршава кривичну санкцију. То су следећа права и обавезе:

Право на смештај

Смештај мора бити такав да је у складу са хигијенским, просторним, здравственим условима и климатским приликама. Сваки малолетник је дужан да брине како о личној

⁵² Министарство правде, <http://www.uiks.mpravde.gov.rs/cr/articles/ustanove-za-izvršenje-krivичних-sankcija/kazneno-popravni-zavodi/kazneno-popravni-zavod-za-maloletnike-u-valjevu/>, посећено дана: 26. 07. 2017. у 18:30.

⁵³ Министарство правде, <http://www.uiks.mpravde.gov.rs/cr/articles/ustanove-za-izvršenje-krivичних-sankcija/kazneno-popravni-zavodi/kazneno-popravni-zavod-za-maloletnike-u-valjevu/>, посећено дана: 26.07.2017. у 19:10.

хигијени, тако и о хигијени у просторији у којој борави и ради. Васпитач повремено одређује групу малолетника који су задужени за чишћење, следећи редослед са списка.

Малолетник има право да најмање три сата дневно проведе на свежем ваздуху. Ово право имају и лица којима је изречена васпитна мере упућивања у васпитно-поправни дом и они малолетници којима је изречена казна малолетничког затвора (Правилник о кућном реду ВПД, чл. 16.).

Право на бесплатну одећу и обућу

- малолетник има право на једно зимско и једно летње одело, које може трајати најдуже до годину дана
- пиџаму и рубље, које може трајати до шест месеци
- чарапе, које се дају по потреби
- један пар зимске и два пара летње обуће
- зимску јакну, која може трајати најдуже до две године
- радно одело, које може трајати најдуже до шест месеци
- ранац или торбу, уколико је потребно
- може му се доделити и посебна опрема или униформа за посао (Правилник о кућном реду ВПД, чл.17.).

Малолетник може носити и своју одећу и обућу, уколико то одобри управник завода. Малолетник је дужан да обућу и одећу одржава а уколико намерно уништи нешто од онога што му је додељено, дужан је да то надокнади. Уколико нешто уништи, малолетник је дужан да да изјаву васпитачу и да се о томе састави белешка (Правилник о кућном реду ВПД, чл. 18.).

Право на исхрану

Храна је прилагођена узрасту малолетника, дијететски и здравствено. Исхрана треба да буде таква да му пружи правилан психофизички развој, снагу и да га одржава у добром здрављу. Малолетнику се обезбеђује минимално три оброка дневно, у вредности од најмање 14.600 џула (Правилник о кућном реду ВПД, чл. 19.).

Здравствена установа испитује једном месечно квалитет хране. Јеловник се јавно истиче а одређује се петнаест до тридесет дана унапред. Они који раде 7 сати дневно, односно 5 сати на тежим пословима, добијају јачу исхрану. Лекар одређује посебну исхрану за болесне малолетнике.

За време поделе хране, малолетници су дужни да се понашају пристojно и да воде рачуна да не прљају просторију у којој једу. Контролу трајања и давања obroка обавља дежурни службеник дома или дежурни малолетник. Редовно се врши контрола средстава којим се спрема храна као и просторија у којима се спрема. Након уочених недостатака, лице које је вршило контролу, лекар или друго лице предузима одређене мере. Лица која раде у кухињи морају проћи и лекарски преглед и морају имати прописану одећу. Малолетници могу да купују храну и у кантини и све остало што им је потребно. Храна је углавном кувана а може се десити да је само три дана за редом сува, због неких техничких недостатака и немогућности припремања хране. Малолетници се самопослужују у трпезарији (Правилник о кућном реду ВПД, чл. 19.).

Право на дописивање и телефонирање

Малолетник има право на неограничено дописивање и свакодневно телефонирање. Малолетник може телефонирати о свом трошку родитељима, стараоцу, усвојоцу а може му се дозволити да телефонира и другим лицима.

Треба истаћи да је у казнено-поправном заводу нешто другачија ситуација када је малолетник смештен у затворено одељење. У том случају је могуће да телефонира једном недељно, а уколико је смештен у отворено или полуотворено одељење има могућност да свакодневно користи телефон у трајању до десет минута, као и малолетници у васпитно поправном дому. Када малолетник нема материјалних услова може се одобрити да се телефонирање обавља о трошку дома. Разговори могу трајати до десет минута.

Разговори се не контролишу. Постоје изузетак а то је када је надзор неопходан како би се спречило припремање или извршење кривичног дела или наступање неке друге опасности. Надзор би у том случају обављало лице које је претходно одредио управник дома.

Писмо нико не сме отварати, осим ако постоји сумња у садржај, односно да се унутар писма могу наћи и неке психоактивне супстанце или друге материје које су опасне и могу угрозити безбедност у дому. Уколико постоји сумња, омот писма се отвара пред малолетником и васпитачем групе, а пронађене супстанце се одузимају, а уколико постоји сумња да је учињено кривично дело, одмах се позива полиција.

Пријем и слање писама врши се преко дома. Трошкове слања сноси малолетник а у случају да малолетник из оправданих разлога нема новца да плати, трошкове отпреме писама сноси дом (Правилник о кућном реду ВПД, чл. 23.).

Право на посете

Малолетник има право на посете и током једне посете не може доћи више од три лица. Малолетник има право да га једном недељно посете родитељи, старалац, усвојилац, брачни друг или лице са којим је засновао ванбрачну заједницу, у правој линији сви сродници, а у побочној до четвртог степена (ЗКМУД, чл.128.). Остала лица могу да га посете два пута месечно. За посете других лица, може се потражити мишљење надлежног социјалног центра за рад. Сва лица која посећују малолетника, уписују се у картон посета малолетника (Правилник о кућном реду ВПД, чл. 26.).

Управник може забранити посете неких лица, уколико се процени да не утичу добро на малолетника, односно да се тиме омета извршење ове заводске мере (ЗМКУД, чл. 128.). Управник забрањује посете на предлог васпитача.

Посете су радним данима од 13 до 14 часова а викендом од 11 до 16 часова.⁵⁴Посете се обављају у посебним просторијама.

Посете могу бити контролисане. Контролу може вршити службеник обезбеђења или васпитач васпитне групе. Управник завода доноси одлуку о контролисаним посетама или лице које је он претходно овластио.⁵⁵Посете се могу прекинути у случајевима када се лице које је дошло у посету или заједно са малолетником понаша непристојно, недолично и супротно сврси ове мере.

⁵⁴ Перић О., *op. cit.*, стр. 306.

⁵⁵ *Ibid.*, стр. 307.

Малолетник може да проведе једном месечно или чешће, уколико управник дома дозволи са брачним другом или лицем са којим живи у ванбрачној заједници. Ове посете малолетник не може примати када му је изречена мера извајања у посебну просторију. Ове посете се одвијају у такозваним брачним просторијама.

Посете бранилаца или пуномоћника приликом контролисаних посета се могу само посматрати, не и слушати (Правилник о кућном реду ВПД, чл. 30.).

Право на пријем пакета и новчаних пошиљки

Малолетник има право да неограничено прима пакете а један пакет не може бити тежи од десет килограма. Сви пакети се контролишу и у пакетима не сме бити цигарета, психоактивних супстанци, сокова и хране у стакленој амбалажи.⁵⁶ Тежина пакета је одређена актом о кућном реду (ЗМКУД, чл. 128.). Преглед пакета врши лице из службе обезбеђења. Недозвољене ствари се враћају пошиљаоцу, стављају у депозит или предају посетиоцу. Ствари које су погодне за бекство, напад или самоповређивање привремено се одузимају и стављају у депозит а о томе се сачињава записник (Правилник о кућном реду ВПД, чл. 31.).

Што се тиче пријема новчаних пошиљки, малолетник може да прима неограничене суме новца, с тим да се васпитач брине о правилном трошењу. Новац се прима новчаном упутницом и све новчане пошиљке иду у депозит. Највећи износ који малолетник може имати код себе одређује управник дома, с тим да ако се утврди да код себе има већу суму од дозвољене и зарадио је на законит начин, вишак се одузима и ставља у депозит малолетника. Уколико се утврди да је новац стечен на незаконит начин, одузима се и троши за потребе дома. Уколико малолетник добије новац када му неко дође у посету и приликом одсуства из дома, дужан је да цео износ преда службенику обезбеђења а да он ће новац ставити у депозит и обавестити васпитача групе (Правилник о кућном реду ВПД, чл. 32.).

⁵⁶ Перић О., *op. cit.*, стр. 307.

Право на одмор

Малолетник коме је изречена ова мера има право на дневни, недељни и месечни одмор. Дневни одмор подразумева минимум три сата на свежем ваздуху. Недељни је у трајању од 48 часова викендом. Месечни одмор може трајати од 18 до 30 дана. То је годишњи одмор и малолетник може бити у дому или отићи из дома за време трајања одмора. О трајању годишњег одмора, начину спровођења и друго одлучује управник дома на предлог васпитача а на основу понашања и владања малолетника и залагања на раду (Правилник о кућном реду ВПД, чл. 42.).

Право на здравствену заштиту

Малолетник има право на здравствену заштиту како у оквиру дома или амбуланте тако и у специјалној затворској болници или другој установи.

Малолетник има право да га доктор упозна са здравственим стањем и да има увид у свој здравствени картон, осим су случајевима предвиђеним медицинским прописима. У случају тежег обољења, лекар је дужан да обавести управника дома и васпитача (Правилник о кућном реду ВПД, чл. 43.). Уколико му је здравље угрожено, о његовом здравственом стању обавештава се и родитеље, усвојиоца, стараоца, лице са којим је живео у брачној и ванбрачној заједници, а ако их нема обавештавају се сродници у правој линији и у побочној до до четвртог степена сродства.

Право на рад и накнаду за рад

Малолетник има право на рад у дому, како би стекао, одржао или повећао радну способност и навику и остварио зараду. Такође, малолетник има и право на накнаду за рад. Они малолетници који похађају наставу, могу се радно ангажовати до четири сата у току недеље, док остали могу до седам сати. Субота може бити и радни дан, уколико се малолетнику додели неки други слободан дан у току недеље, и нерадни, док је недеља увек нерадни. Месечна накнада за рад не може бити нижа од 20 % најниже цене рада у Србији (Правилник о кућном реду ВПД, чл. 35.).

Малолетнику који се лепо понаша и залаже на раду, истиче хуманитарним и добровољним радом, управник завода може доделити **одређене погодности**: (Правилник о кућном реду ВПД, чл. 62.)

- проширено право располагања новцем
- организоване активности изван дома
- организоване посете спортским, културним и другим догађајима
- викенд одсуство
- слободан излазак у град
- слободне посете родитељима, старатељима и другим блиским лицима викендом и празницима.
- организовано логоровање, камповање, зимовање, летовање
- одлазак на једнодневни излет у посети културним, верским, историјским споменицима
- пријем посета изван дома
- наградно одсуство до десет дана
- посебно наградно досуство од десет до двадесет дана.

Малолетници у казнено-поправном заводу имају слична права као и малолетна лица која су упућена у васпитно-поправни дом. Малолетник има иста права која се односе на смештај, исхрану, посете, телефонске разговоре и слање писама, рад и накнаду за рад, одмор и друге активности. Сви малолетници имају право на образовање а у казнено-поправном заводу за малолетнике се организује и курс информатике. Малолетници након завршене основне школе имају малу матуру. Основно образовање се одвија преко основне школе Обреновац. Након тога могу да упишу средњу школу и да се стручно оспособљавају за неки занат. Малолетници из полуотвореног одељења могу ванредно похађати неку средњу школу.⁵⁷

Малолетник је дужан да просторије одржава чистим, брине како о својој тако и о хигијени простора. Дужан је и да брине о дисциплини у дому, да се примерено понаша и

⁵⁷ Бановић, Б., Јоксић И., *op. cit.*, стр. 125-126.

не прави преступе јер може дисциплински одговарати. Дисциплински преступи су исти у обе установе о којима је било речи.

Прописано је још и да величина спаваонице мора бити толика да једном малолетнику припада најмање четири квадратна метра и осам кубних метра простора. (Правилник о кућном реду КПЗ, чл. 28.). Малолетник добија постељину, јастук, довољан број ћебади и ормар за одлагање ствари. (Правилник о кућном реду КПЗ, чл. 29.). Иста су правила за држање ствари и одузимање оних које су опасне. Малолетник носи летњу одећу у периоду од 1. маја до 30. септембра, а од 1. октобра до 30. априла наредне године зимску одећу.

Уколико је малолетник издвојен у посебну просторију, та просторија мора имати најмање шест квадратних метара и петнаест кубних метара по малолетнику који борави у просторијама.

Због залагања на раду и доброг владања у заводу, малолетнику се могу дати и погодности које се мало разликују од погодности малолетника у васпитно-поправном дому (Правилник о кућном реду КПЗ, чл. 141.). То су следеће погодности:

Погодности у оквиру завода:

- проширено право на пријем посета и шири круг лица која могу посетити малолетника
- проширено право на пријем посета у посебним просторијама
- проширено право на пријем посета без посебног надзора
- погоднији смештај

Погодности изван завода:

- право на пријем посете изван Завода
- слободни излазак у град
- посете неким спортским, културним догађајима ван дома

- право на посете породици, родбини и другим блиским лицима викендом и празницима
- право на коришћење годишњег одмора изван завода
- право на наградно одсуство из завода до седам дана
- право на ванредно одсуство из завода до седам дана
- управник може одобрити и два пута у току године, по правилу када нема наставе и одсуство из дома четрнаест дана ради посете родитеља и других блиских лица.

10. Дисциплинска одговорност малолетника

Малолетник је дужан да се током боравка у заводу и васпитно-поправном дому понаша у складу са одредбама Законика о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, Закона о извршењу кривичних санкција, одредбама правилника и других аката.

Малолетник током боравка у васпитно-поправном дому, а исто тако и током боравка у малолетничком затвору може учинити један или више преступа и дисциплински одговорати.

10.1. Дисциплински преступи

У лакше дисциплинске преступе спадају:

- удаљавање из одређеног простора завода и радионица где обавља активности, без претходног одобрења;
- међусобна купопродаја одеће, обуће, лекова и других ствари;
- изношење алата и других материјалних средстава са радног места;
- припремање хране, obroка, напитака ван простора који је намењен за ту сврху;

- пушење изван просторија за ту сврху;
- уништење или оштећење имовине;
- нарушавање изгледа дома;
- увредљиво понашање према другом лицу по било ком личном својству;
- давање нетачних података о чињеницама битним за остваривање права;
- омогућавање приступа неовлашћеном лицу у одређени простор дома;
- занемаривање радне обавезе;
- лакша злоупотреба добијених погодности;
- тетовирање или телесни пирсинг, себе или другог лица у дому;
- давање нетачних информација о чињеницама битних за ту сврху;
- недисциплиновано и непристојно понашање које ремети живот и рад у дому;
- недозвољена израда предмета;
- одбијање извршења законитог налога овлашћеног лица;
- увредљиво понашање према другом лицу по било ком основу;
- неовлашћено коришћење ствару;
- поседовање ствари које малолетник не сме имати код себе;
- неовлашћено коришћење и улажење у службене просторије;

Тежи дисциплински преступи су:

- неовлашћено напуштање завода;
- бекство или покушај бекства из завода;
- подстрекавање на побуну или бекство;
- отпор здравственом прегледу или мерама којима би се спречила опасност од заразе;

- припремање побуне или бекства;
- неовлашћено напуштање завода;
- насиље према другом лицу;
- прављење, поседовање или коришћење опасне ствари;
- израда и уношење у завод средства погодног за напад, бекство или вршење кривичног дела;
- спречавање приступа у било који део завода службеном лицу или лицу које се овлашћено налази у заводу, односно улази у њега;
- коцкање, бављење играма на срећу;
- занемаривање радне обавезе које је изазвало или је могло изазвати тежу последицу;
- намерно угрожавање свог здравља;
- грубо занемаривање личне хигијене;
- понављање лакших дисциплинских преступа;
- подсрекавање лица лишеног слободе на тежи дисциплински преступ;
- тежа злоупотреба добијених посебних погодности;
- производња, поседовање или коришћење опојног или психоактивног средства;
- угрожавање, уништење, оштећење имовине већег обима;
- обучавање себе или другог о начину извршења кривичног дела на основу личног или туђег искуства⁵⁸.

10.2. Дисциплинске мере

Малолетнику се могу изрећи следеће дисциплинске мере због повреде правила кућног реда и радне дисциплине, правила којима се одређују права и обавезе у

⁵⁸ Перић, О., *op. cit.*, 2007, стр. 351.

појединачном програму поступања као и налога овлашћених лица: (Правилник о кућном реду КПЗ, чл. 117.)

- **Опомена**
- **Одузимање додељене погодности**
- **Издавање у посебну просторију**

Издавање у посебну просторију је најтежа дисциплинска мера. Изриче се у трајању до седам дана, а за више учињених дисциплинских преступа, односно стицај преступа, може се изрећи и у трајању до 15 дана.⁵⁹ Малолетник не може користити погодности 15 дана након изрицања ове мере (Правилник о кућном реду КПЗ, чл. 125.).

Приликом извршења ове мере малолетник може проводити најмање два сата дневно на свежем ваздуху. Трајање ове мере је непрекидно и у посебну просторију се смешта два или више малолетника. Малолетник током боравка у посебној просторији мора имати приступ литератури која ће позитивно утицати на његово васпитање. Дужност лекара и васпитача је да посете малолетника сваки дан, док је управник завода у обавези да га посети најмање сваки трећи дан. Ова мера може се изрећи заједно са мером одузимања одређених погодност (ЗКМУД, чл. 130.).

11. Статистички показатељи криминалитета малолетника и динамика изрицања кривичних санкција у Србији

На основу података из литературе може се закључити да просечни малолетни учинилац кривичног дела јесте мушкарац узраста од 16 до 18 година, који кривична дела врши у групи, најчешће са вршњацима. То је лице које се изјашњава као Србин и у највећем броју случајева живи са родитељима.⁶⁰ У периоду од 1991. до 2012. највећи

⁵⁹ Игњатовић Ђ., *Право извршења кривичних санкција*, *op. cit.*, стр. 237.

⁶⁰ Игњатовић, Ђ., *Стање и тенденција криминалитета малолетника у Србији*, CRIMEN, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2014., 191, стр. 173-195:
http://www.ius.bg.ac.rs/crimenjournal/articles/crimen_002-2014/Crimen%202-2014%20-%2004%20Djordje%20Ignjatovic.pdf

проценат пријављених учинилаца кривичних дела забележен је 1993. године, док је најмањи забележен 2003. године.⁶¹

Статистички подаци за 2016. годину показују да је те године било 3643 кривичних пријава против малолетника. У односу на раније године, то би изгледало овако:

- **2012. године - 3913 пријава**
- **2013. године - 3844 пријаве**
- **2014. године - 3110 пријава**
- **2015. године - 3355 пријаве**

За период од 2012. до 2016. године, запажа се да су највише вршена кривична дела против имовине, док је најмање пријава покренуто за кривична дела против привреде.⁶²

Стање малолетничког криминалитета у Србији се из године у годину мења, како у погледу пријављених, оптужених и осуђених лица тако и у погледу врсте кривичних дела која малолетници чине. На основу званичних података Републичког завода за статистику Србије⁶³ можемо видети у табели 1. упоредни приказ броја кривичних пријава, оптужења и осуда за период од 2012. до 2016. године. Током претходне 2016. године од укупног броја кривичних пријава који износи 3355, према малолетним учиниоцима кривичних дела примењени су васпитни налози у 304 случаја.

Табела 1. Упоредни приказ кривичних пријава, осуда и оптужења за период 2012-2016.

ГОДИНА	2012	2013	2014	2015	2016
КРИВИЧНЕ ПРИЈАВЕ	3913	3844	3110	3355	3643
ОПТУЖЕЊА	2302	2648	2034	1926	2032
ОСУДЕ	2946	3300	2522	2535	2505

⁶¹ *Ibidem.*

⁶² Републички завод за статистику, (Статистика правосуђа), Саопштење бр. 193, од 14.07.2017. године, <http://www.uiks.mpravde.gov.rs/cr/articles/ustanove-za-izvršenje-krivичnih-sankcija/kazneno-popravni-zavodi/kazneno-popravni-zavod-za-maloletnike-u-valjevu/>, посећено дана 26.07.2017. у 19:10.

⁶³ Републички завод за статистику Србије, (Статистика правосуђа), Саопштење бр. 193, од 14.07.2017. године, http://www.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/02/54/06/SK11_193-srb-malolet-2016.pdf, посећено дана 26.07.2017 у 20:30.

У следећој табели дат је приказ изречених кривичних санкција малолетним учиниоцима кривичних дела, за период од 2012. године до 2016. године. На основу ових података, видимо да је највећи број кривичних санкција изречен 2013. године, а да је 2014. и 2015. нешто мање. Претходна година, је према броју изречених кривичних санкција најприближнија 2013.

Забележено је за овај период и да се сваке године изриче више кривичних санкција старијим малолетницима него млађим малолетницима. Од свих кривичних санкција, најмање се изриче казна малолетничког затвора, која се иначе изриче само старијим малолетницима. И заводске мере се изричу у мањем броју случајева, како код млађих, тако и код старијих малолетника.

Табела 2. Изречене кривичне санкције према малолетним лицима за период 2012-2016.

ГОДИНА	2012	2013	2014	2015	2016
Кривичне Санкције	2302	2648	2034	1926	2032
Млађи малолетници	984	1094	825	744	783
Васпитне мере	984	1094	825	744	783
Мере упозорења и усмеравања	460	471	428	386	406
Мере појачаног надзора	472	559	362	320	327
Заводске мере	52	64	35	38	50
Старији малолетници	1318	1554	1209	1182	1249
Малолетнички затвор	2	8	6	9	9
Васпитне мере	1316	1546	1203	1173	1240
Мере упозорења и усмеравања	535	651	576	594	639
Мере појачаног надзора	728	818	573	543	550
Заводске мере	53	77	54	36	51

ЗАКЉУЧАК

Како су малолетници специфична категорија учинилаца кривичних дела у односу на пунолетна лица и како је потребно према њима применити посебан третман, тако су се временом издвојиле и посебне кривичне санкције које се примењују само на малолетна лица. У раду је наведено да се према малолетним учиниоцима кривичних дела могу применити васпитне мере и малолетнички затвор, услови за њихову примену и начин извршења ових кривичних санкција и да се у посебним случајевима према њима могу применити и мере безбедности.

Васпитни налози су уведени тек 2006. године и значајна су новина, јер се њима штити интерес друштва, малолетника и оштећеног.

Приликом извршења кривичних санкција, малолетници имају могућност да поред свих права која су им загарантована највишим правним актом-Уставом, уживају и друга права. Могу да играју кошарку, фудбал, тенис, да цртају и буду чланови разних секција, раде, оспособљавају се, образују, присуствују разним манифестацијама.

Поред позитивних страна изрицања кривичних санкција јавља се и мноштво негативних страна због тога што се малолетник навикава на живот у установи и ствара се затвореничка поткултура. Малолетници попримају посебне вредносне ставове, попут кодекса понашања, формирају неформалне групе па често долази и до надметања и физичког обрачуна.

Због негативних страна, мање се прибегава заводским мерама и казни малолетничког затвора, а више се изричу друге, лакше васпитне мере. Тежим васпитним мерама и казни малолетничког затвора се мора прибегавати у случајевима када су лица испољила високу опасност приликом извршења кривичних дела и када не би било довољно само да обављају друштвено користан рад или накнаде штету. Запажа се да и када се изрекне казна малолетничког затвора, да се она најчешће завршава условним отпустом.

Образовање је врло битно у ресоцијализацији малолетника док рад помаже да малолетник стекне радну навику и има своје приходе. Казна малолетничког затвора приближава се васпитним мерама, због мноштва активности које се у заводу организују и васпитно-образовног програма. Репресија у заводу је минимална а начин на који ће се поступати према малолетнику, како у дому тако и у заводу, зависи од његовог понашања, залагања на

раду и поштовања права и дужности које има. Својим трудом, малолетник може обезбедити само низ погодности а и превремени отпуст.

Ситуација је тешка због недостатка капацитета за смештај осуђених малолетника, лоших кадровских и техничких услова и програма за прихват осуђеника након изласка из установа. Правна регулатива је, како видимо, бројна. Област извршења кривичних санкција према малолетницима уређена је низом међународних и унутрашњих инструмената, али се поставља питање њихове усаглашености са стварним стањем у заводима. Запажа се, у односу на претходне године значајан помак и све већа усаглашеност са правном регулативом, реновирају се како установе за смештај малолетника тако и оне за смештај пунолетних лица.

Захваљујући напорима запослених и управи у заводу, страним донацијама и Министарству правде, стање у установама за извршење кривичних санкција према малолетницима је све боље а то најбоље видимо на примеру некадашњег „сивог“ дома, који је након 70 година постојања светлији, савременији и топлији.

На самом крају, износим да је врло значајно да и запослени у установама дају свој допринос у ресоцијализацији лица, ради поновног укључивања у средину и усвајања друштвених вредности, јер се без њих, као битне карике у извршењу кривичних санкција, не могу остварити генерална и специјална превенција.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бановић, Б., Јоксић, И., *Малолетнички затвор у законодавству и пракси*, Факултет безбедности, Београд, 2012.
2. Игњатовић, А., Специфичности извршења кривичних санкција према малолетницима, *Право-теорија и пракса*, 2009., стр. 76-92.
3. Игњатовић, Ђ., *Право извршења кривичних санкција, (нето измењено и допуњено издање)*, Правни факултет у Београду, Београд, 2014.
4. Игњатовић, Ђ., *Стање и тенденција криминалитета малолетника у Србији*, CRIMEN, Београд, 2014. http://www.ius.bg.ac.rs/crimenjournal/articles/crimen_002-2014/Crimen%202014%20-%2004%20Djordje%20Ignjatovic.pdf
5. Перић, О., *Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица (друго, допуњено издање)*, Службени гласник, Београд, 2007.
6. Перић, О., Милошевић, Н., Стевановић, И., *Политика изрицања кривичних санкција према малолетницима у Србији*, Центар за мир и развој демократије, Београд, 2008.
7. Радуловић, Љ., *Васпитни налози - алтернатива санкцијама за малолетнике*, 2006. <http://www.ius.bg.ac.rs/Naucni/Razvoj%20pravnog%20sistema%202006/19%20-%20Projekat%202006-13.pdf>
8. Соковић, С., Бејатовић, *Малолетничко кривично право*, Правни факултет у Крагујевцу, Крагујевац, 2009.

Домаћи прописи:

1. Устав Републике Србије („Службени гласник РС”, бр. 98/06).
2. Кривични законик Републике Србије, („Сл. Гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005., испр., 107/2005-испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016).
3. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица Републике Србије, („Службени гласник РС“, бр. 85/05).
4. Правилник о кућном реду васпитно-поправног дома Србије („Службени гласник РС“, број 71/06) .

5. Правилник о кућном реду казнено-поправног завода за малолетнике Србије („Службени гласник РС“, бр. 71/06).

Међународни прописи:

1. *European Convention for the Protection of Human rights and Fundamental Freedoms*, 1950, ратификована Законом о ратификацији европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода („Службени лист СЦГ – Међународни уговори“, бр. 9/03, 5/05 и 7/05 - испр. и („Службени гласник РС – Међународни уговори“, број 12/10).
2. *United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice*. Резолуција УН 40/ 33, новембар 1985. године, <http://npm.rs/attachments/3%20Pekinska%20pravila.pdf>.
3. *UN Convention on Rights of a Child*, 1989, ратификована Законом о ратификацији конвенције УН о правима детета („Сл. лист СФРЈ- Међународни уговори“, бр. 15/ 90 и “ Сл. лист СРЈ-Међународни уговори“, бр.4/96 и 2/97).
4. *United nations Standard minimum rules for Non-custodial Measures-The Tokio Rules*, 1990). Резолуција УН 45/ 110, децембар 1990. године, <http://npm.rs/attachments/6%20Tokijska%20pravila.pdf>..
5. *United nations Rules for the Protection of the Juveniles Deprived of their Liberty-The Havana Rules* (1990), Резолуција УН 45/ 113.

Интернет странице:

1. Републички завод за статистику, Статистика правосуђа, број 193, 14.07.2017. (http://www.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/02/54/06/SK11_193-srb-malolet-2016.pdf), посећено дана: 10.09.2017. у 10:15.
2. Вечерње новости, дневне новине (<http://www.novosti.rs/vesti/srbija.73.html:669662-Vaspitno-popravni-dom-u-Krusevcu-Za-70-godina-vise-od-10000-sticenika>), посећено дана: 4.9.2017 у 12:25.

3. Министарство правде: <http://www.uiks.mpravde.gov.rs/cr/articles/ustanove-za-izvršenje-krivичnih-sankcija/kazneno-popravni-zavodi/kazneno-popravni-zavod-za-maloletnike-u-valjevu/>, посећено дана: 25.07.2017. у 10:25; 26.07.2017. у 19:10.